

CHERNIVTSI
LAW SCHOOL

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР
ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

Наукові читання пам'яті Ганса Гросса

Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції

(м. Чернівці, 9 грудня 2021 року)

Чернівці
Мехнодрук

2021

УДК 343.9(082)

НЗ4

Редакційна колегія:

Вдовічен Віталій Анатолійович, доктор юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Жаровська Галина Петрівна, докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Балук Ігор Григорович, директор Чернівецького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Орлеан Андрій Михайлович, доктор юридичних наук, заступник директора Тренінгового центру прокурорів України;

Ботнару Стела, докторка юридичних наук, доцентка, заступниця декана юридичного факультету Молдовського державного університету (Республіка Молдова);

Кунчев Йонко, доктор юридичних наук, професор Варненського вільного університету імені Чорноризця Храбра (Республіка Болгарія).

Наукові читання пам'яті Ганса Гросса: збірник тез
НЗ4 міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 09 грудня 2021 р.). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці : Технодрук, 2021. 280 с.
ISBN 978-617-8034-25-2

Матеріали викладено в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, достовірність, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та інформацію для службового користування, несуть автори.

УДК 343.9(082)

ISBN 978-617-8034-25-2

© Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, 2021
© ПБКФ «Технодрук», 2021

3. Дунаєва Т.Є. Спеціалізовані суб'єкти протидії корупції в Україні та їх роль у мінімізації рівня корупційної злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. №1(10). С.174-187.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 №1700-VII / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014. №1698-VII / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

Жаровська Г.П.,

докторка юридичних наук, доцентка

завідувачка кафедри кримінального права юридичного факультету,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

м. Чернівці, Україна

СИНЕРГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ VS СИНЕРГІЗМ ЗЛОЧИННОСТІ

Ціле більше простої суми своїх частин.

Арістотель

«Злочинність вічна, як і смерть і хвороби, покарання ніколи не зникнуть...», цій думці, висловленій Францом фон Лістом у Лейпцігській доповіді (1889) більше 130 років, проте на сьогодні, на жаль, жодній країні світу не вдалося спростувати її. Злочинний світ і правовий – це два паралельно існуючі світи і основне завдання світу правового – постійно працювати над пошуком, зміною, удосконаленням механізму протидії злочинності. Наразі злочинність усе більше набуває системних якостей, здатності реально впливати на суспільні відносини в політиці, економіці, праві, створювати так звані «зони преференцій» і «безкарності», активно наступати на ту частину суспільства, яка орієнтована на право і закон.

Злочинність – це не математична сума правопорушень, а їх система. Одні правопорушення зумовлюють інші, тобто спрацьовує ефект синергізму, посилення дії одного каталізатора додаванням іншого. В зарубіжній літературі дане поняття називають ефектом $2+2=5$. Суть синергізму злочинності полягає у тому, що створюються додаткові

переваги при уникненні від соціального контролю, переваги для ефективнішого використання власного злочинного фінансового потенціалу, зміцнювати власну субкультуру, свої «закони» і засоби впливу на тих, хто їх порушує. Ефект синергізму злочинності має найбільший прояв у її організованих формах, де керівники злочинних угруповань діють за принципом: ефект сумісної діяльності вищий від суми ефектів складових частин, якщо б вони працювали окремо.

Очевидним прикладом ефективності синергізму злочинності є поява нової форми організованої злочинності – транснаціональної. Українська транснаціональна злочинність, що вийшла за межі кримінально-економічного сегменту, стала вагомим фактором політики і має величезні економічні ресурси, матеріально-технічне забезпечення, зброю та людські ресурси, які в змозі перекраювати кордони держави, самостійно вирішувати долю окремих регіонів країни. У цих умовах головні напрями боротьби з цим явищем має бути зосереджено навколо проблем, які стосуються державної безпеки та узгоджуватися з державною стратегією національної безпеки.

Очевидно, що кожна з держав окремо та світове співтовариство загалом постійно намагаються дати відсіч злочинності. Проте загально визнано, що така діяльність зводиться до вирішення трьох основних завдань: розробки ефективного національного законодавства у сфері протидії та запобігання злочинності загалом та окремим злочинам; налагодження дієвого міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності; удосконалення діяльності органів кримінальної юстиції.

Водночас мусимо констатувати, що сьогодні жодне з таких завдань не вирішене. Попри систематичне вдосконалення, національне законодавство у сфері протидії злочинності постійно «наздоганяє» останню, що зумовлене появою нових форм і методів злочинної діяльності. Варто додати, що питання створення такого законодавства постійно ускладнюється, з огляду на тенденції про можливість вирішення проблем протидії злочинності лише законодавчим шляхом. Дійсність доводить, що ефективне законодавство має вагоме, проте не головне значення. Підхід до вирішення будь-якої проблеми, зокрема й до проблеми протидії злочинності, має бути комплексним і розпочинати таку діяльність потрібно із виявлення та усунення причин цього явища [1,3].

На нашу думку, ефективність чи неефективність кримінальної політики можна визначити лише шляхом встановлення реального результату від

упровадження поточних програм і планів протидії злочинності. Це положення – аксіома теорії протидії злочинності. Проте, починаючи з 1993 р., коли була прийнята перша Державна програма запобігання злочинності в Україні, і закінчуючи останньою Комплексною програмою профілактики правопорушень на 2007-2009 роки, жодного разу не заслуховувалося питання про результати виконання зазначених у них заходів. Запобігання злочинності як важливий елемент інтегративної системи протидії злочинності включає в себе безліч різноманітних запобіжних заходів, чітких визначень рівнів і напрямів запобіжної діяльності суб'єктів, їх компетенції, природи самих заходів тощо [2].

Щодо національного законодавства у сфері протидії та запобігання злочинності загалом та окремим злочинам слід констатувати відставання регулятивних та охоронних правових норм від реальних суспільних потреб, розбалансованість нормативно-правового забезпечення та відсутність системного підходу на національному рівні до організації протидії цьому явищу, привнесення у соціальне життя елементів конфліктності інтересів і поведінки різних соціальних груп, недоліки в механізмі реалізації нормативно-правових актів через наявність колізій, неузгодженості та порушення принципу правової визначеності.

Водночас рівень протидії злочинності в Україні на сучасному етапі знижується також через недосконалість кримінального процесуального законодавства, передусім у частині збору та оцінки доказів. Висока кваліфікація і технічна оснащеність злочинців зумовлюють необхідність чіткого правового регулювання та застосування нових видів криміналістичної техніки. Практика показує, що всі ці питання доцільно вирішувати комплексно, в одному нормативному акті і що одних тільки кримінально-правових засобів боротьби з злочинністю недостатньо. Для скорочення масштабів її діяльності необхідна цілеспрямована кримінологічна профілактика, яку здійснюють різні суб'єкти, а не тільки суб'єкти кримінальної юстиції. Ефективність роботи останніх залежить від чіткої регламентації їх діяльності.

Актуальність проблеми протидії злочинності визнається і на міжнародному рівні. Зокрема, з метою вивчення стану й тенденцій злочинності в окремих регіонах світу кожні п'ять років, починаючи із 1955 року, відбуваються науково-практичні заходи, що організовує ООН під назвою «Конгреси ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя». Останній, XIV-й такий Конгрес, відбувся 7-12 березня 2021

року у Японії в м. Кіото. Конгрес прийняв Кіотську декларацію «Активізація заходів запобігання злочинності, кримінального правосуддя та забезпечення верховенства права: назустріч здійсненню Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». Цей документ окреслив для міжнародного співтовариства широке коло стратегічних та оперативних заходів у сфері протидії злочинності:

- стратегії протидії злочинності на користь соціально-економічного розвитку;
- комплексні підходи вирішення проблем, що стоять перед системою кримінального правосуддя;
- багатоаспектні підходи урядів до утвердження верховенства права, у тому числі шляхом надання доступу до правосуддя для усіх; створення дієвих, підзвітних, неупереджених та інклюзивних установ; та облік соціальних, освітніх та інших відповідних заходів, включаючи сприяння формуванню культури законності за поваги до культурної самобутності, відповідно до Дохійської декларації;
- міжнародне співробітництво і технічна допомога у протидії всіх форм злочинності і боротьбі з нею. [3]

Це засвідчує, що злочинність справді є проблемою, яка загрожує людству і вимагає адекватного реагування. Фахівці ООН звертають увагу на те, що на сучасному етапі розвитку суспільства, поряд із найпоширенішими формами транснаціональної організованої злочинності, набули поширення такі організовані злочинні вияви, як кіберзлочинність, фальсифікація лікарських препаратів, сексуальна експлуатація дітей, екологічна злочинність та незаконний обіг культурних цінностей. Сучасні тенденції розвитку українського злочинного сегменту свідчать про розширення її впливу на всі головні сфери суспільного буття.

Участь України в діяльності міжнародних організацій обумовлена існуванням у світовому геополітичному просторі транснаціональних злочинних організацій, що захопили світові ринки збуту незаконних товарів і послуг, мережеві структури яких діють у більшості країн світу, водночас як їх головні філії розташовано в державах, які не здатні протистояти організованій злочинності внаслідок слабкості правових та економічних систем, корумпованості державного апарату й правоохоронних органів. На основі оцінювання ефективності реалізації Україною низки конвенцій ООН і Ради Європи щодо протидії окремим виявам транснаціональної організованої злочинності слід відзначити

важливість міжнародної співпраці з Європейським комітетом із кримінальних питань (CDPC), Комітетом експертів із питань застосування Європейської конвенції у сфері кримінального судочинства (PC-OC), Комітетом експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів (MONEYVAL), Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO), та ін.

Зважаючи на наявні тенденції глобалізації, а також складне безпекове середовище навколо України і криміногенну ситуацію всередині держави, організація системної протидії злочинності має стати одним із пріоритетних завдань державної політики та потребує вжиття дієвих міжвідомчих заходів і поглиблення міжнародної співпраці. На нашу думку, в умовах глобалізації ефективність протидії організованій злочинності можлива за умов створення єдиного світового центру з протидії транснаціональній організованій злочинності, який забезпечить взаємодію правоохоронних структур усіх держав на основі розгалуженого інформаційного обміну з виконанням функцій міжнародних розслідувань і міжнародних оперативно-розшукових операцій (з відповідними підрозділами і силами швидкого реагування). Перспективним вважається виокремлення міжнародної кримінології, предметом якої мають визнаватися міжнародні злочини (злочини міжнародного характеру), економічні, геополітичні та інші детермінанти (довгострокові та ситуаційні чинники) учинення таких злочинів, аналіз світової кримінологічної ситуації, структури і динаміки злочинності у світі, розроблення заходів міжнародної протидії транснаціональним злочинам.

Щодо удосконалення діяльності органів кримінальної юстиції, то ситуація дещо невтішна, реформи сповільнилися, а деякі не дали очікуваного результату. По-перше, Концепція реформування кримінальної юстиції прийнята в Україні у 2008 році. Деякі її положення реалізовано: прийнятий новий КПК України; запроваджено інститут кримінальних проступків; розпочала роботу система безоплатної правової допомоги; започатковано функціонування національного превентивного механізму та служби пробації; створено спеціальний орган антикорупційних розслідувань, а також окремий орган з розслідування економічних злочинів. Проте, створення збалансованої і злагодженої системи кримінальної юстиції, яка б сприяла протидії злочинності та зменшенню її рівня, покращенню якості слідства та судового розгляду, підвищенню доступу громадян до правосуддя так і не відбулося.

По-друге, з урахуванням створення нових правоохоронних інституцій та системних змін у діяльності правоохоронних і розвідувальних органів, (Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, Національна гвардія України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів), які уповноважені протидіяти злочинності, суттєво змінився перелік суб'єктів кримінальної юстиції. Світова практика свідчить, що ефективно взаємодіяти можуть суб'єкти кримінальної юстиції тоді, коли є визначений головний суб'єкт у загальнодержавній системі. Запровадження механізму координації діяльності державних органів у сфері протидії злочинності має ґрунтуватися на ефективній взаємодії суб'єктів кримінальної юстиції у формах проведення на постійній основі міжвідомчих нарад, створення спільних слідчо-оперативних груп для виявлення, розслідування та припинення діяльності злочинних угруповань.

По-третє, проблемним слід вважати і питання, що стосується відставання діяльності суб'єктів кримінальної юстиції щодо попередження та припинення злочинної діяльності від темпів розвитку зазначеної діяльності в Україні. Цю проблему можна коротко виразити в таких основних положеннях: результат роботи правоохоронних органів у сфері протидії злочинності перестав бути адекватним обсягу і рівню витрачених зусиль; правоохоронні органи не встигають своєчасно та ефективно реагувати на зміну якості злочинності і появу нових видів злочинів, передусім організованих форм в економічній сфері; органи правопорядку при такій стратегії протидії злочинності не встигають стримувати її зростання [5, с. 15]. Йдеться, зокрема, про певні елементи паралелізму в діяльності суб'єктів кримінальної юстиції, недостатньо чітке розмежування повноважень, невиправдану громіздкість управлінського апарату, що позбавляє його гнучкості, здатності до своєчасного вирішення оперативних завдань тощо.

Висновок. Протистояти синергізму злочинності може і повинна синергія діяльності суб'єктів кримінальної юстиції. Проте це зобов'язує з нових позицій поглянути на організаційні засади, згідно з яким повинна вибудовуватися система боротьби зі злочинністю в нашій державі, узявши за основу досвід розвинутих європейських країн. Кримінальне, кримінально-процесуальне законодавство потребує уточнень і гармонізації, повинна бути проаналізована вся система досудового розслідування, а це великий пласт питань, який потребує комплексного

підходу. Саме тому немає сенсу пропонувати чергові зміни, доповнення, а є необхідність у розробці нової Концепції кримінальної юстиції України, яка б узгоджувалась з регуляторним законодавством, новими стратегіями України у сфері захисту національної безпеки, протидії корупції та тероризму тощо.

Література:

1. Благута Р. Реформування правоохоронної системи України у контексті європейських перспектив. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10 листоп. 2017 р.) Львів: ЛьвДУВС. 316 с.

2. Брежнева Т. Саміт НАТО в Стамбулі: основні підсумки та перспективи: аналіт. матеріал. URL: <http://www.project-ceid.org/ua/page-statii/article-75>; НАТО і боротьба з тероризмом. Стамбульський саміт – посилення антитерористичних зусиль НАТО. URL: <http://www.nato.int/issues/terrorism/evolve05-ukr.html>.

3. Четырнадцатый Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Киото, Япония 7-12 марта 2021 г. Рабочий документ, подготовленный Секретариатом. UN. Doc. A/CONF.234/L.6 <https://mgimo.ru/upload/2021/03/KyotoDeclaration.pdf>

4. Концепція реформування кримінальної юстиції України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>

5. Жаровська Г. П. Перспективні напрями протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*: наук.-практ. журн. 2014. Вип. 1 (32). Київ: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з орг. злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, 2014. С. 11–16.